

Kadernotitie

Cultureel Erfgoed

gemeente Stichtse Vecht

Vastgesteld door de gemeenteraad van Stichtse Vecht
25 februari 2014

Inleiding

een gemeente met karakter

Stichtse Vecht is een jonge gemeente met een rijke geschiedenis. Veelzeggend is dat we landelijk behoren tot de top tien van gemeenten met het grootste aantal rijksmonumenten. Een bijzondere kwaliteit is, dat binnen onze gemeente een veelheid aan landschapstypen voorkomt. Zo verschilt het veenweidelandschap bij Kockengen wezenlijk van het plassengebied bij Maarssen. Ook het stroomgebied van de Vecht en Angstel onderscheidt zich door de specifieke kenmerken van het cultuurlandschap. De dorpen en buurtschappen hebben een eigen karakter, dat in belangrijke mate verbonden is met de ontginnings- en bewoningsgeschiedenis van dit waterrijke gebied. Uniek zijn de reeks historische buitenplaatsen langs de Vecht en het verdedigingsstelsel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel mensen een bezoek brengen aan onze gemeente vanwege het fraaie erfgoed. Bovendien draagt cultuurhistorie bij aan de herkenbaarheid van de dagelijkse leefomgeving en de binding die inwoners voelen met de gemeente Stichtse Vecht.

Cultuurhistorische hoofdstructuur van de gemeente Stichtse Vecht

- de historische dorpskernen;
- de Vecht en Angstel met buitenplaatsen en boerderijen op de oeverwallen;
- het veenweidegebied met copeverkavelingen en boerderijlinten;
- de Vechtplassen met trekgraten en legakkers;
- de Nieuwe Hollandse Waterlinie;
- het Amsterdam-Rijnkanaal.

naar een erfgoedbeleid in relatie tot andere beleidsterreinen

Om ons cultureel erfgoed te behouden en een vanzelfsprekende plek te geven in nieuwe ontwikkelingen, bestaat behoefte aan een visie. Het streven is een integraal erfgoedbeleid, dat niet alleen aanknopingspunten biedt voor het uitvoeren van wettelijke taken, maar ook de ambities van de gemeente Stichtse Vecht verwoordt ten aanzien van duurzaam gebruik van erfgoed. Daarbij kan gedacht worden aan mogelijkheden om de identiteit van deelgebieden te versterken en de kansen die er liggen om het economisch potentieel van cultuurhistorische waarden te benutten. De koppeling met andere beleidsterreinen is hierbij essentieel. Om tot een visie te komen die maatschappelijk breed gedragen wordt, is het echter allereerst van belang om het eens te worden over het raamwerk. In deze kadernotitie worden de kaders vastgelegd, waarbinnen het erfgoedbeleid van de gemeente Stichtse Vecht vorm zal krijgen. Bij de uitwerking wordt nadrukkelijk de koppeling gemaakt met andere beleidsterreinen, zoals het beleid voor recreatie en toerisme, het cultuurbeleid en de economische visie. Dit zal gestalte krijgen in de uit te werken onderdelen van de beleidsnota cultureel erfgoed, waaronder het uitvoeringsprogramma.

De uitvoeringsaspecten voor het op te stellen gemeentelijk erfgoedbeleid zijn opgenomen in de bijlagen van deze kadernotitie.

erfgoed-scope: een inhoudelijke afbakening

De gemeente Stichtse Vecht richt zich met het op te stellen erfgoedbeleid uitsluitend op ruimtelijk erfgoed, kortom op materiële overblijfselen die nog in de dorpen en het landschap aanwezig zijn. Deze kadernotitie bevat een strategische visie op de wijze waarop wij omgaan met drie domeinen van cultureel erfgoed die in sterke mate bepalend zijn voor de ruimtelijke karakteristiek van onze gemeente: archeologie, historische geografie en historische (stede)bouw.

De gemeente Stichtse Vecht onderkent de waarde van roerend erfgoed (museumcollecties, vaartuigen, etc.) en immaterieel erfgoed (tradities, gebruiken, verhalen, etc.). In het te ontwikkelen erfgoedbeleid zullen deze twee erfgoed domeinen in beginsel buiten beschouwing worden gelaten. Wel wordt ingegaan op de wijze waarop roerend erfgoed en immaterieel erfgoed een rol kunnen spelen bij het beleefbaar en toegankelijk maken van ruimtelijk erfgoed. We streven naar een goede samenwerking en uitwisseling tussen de verschillende erfgoed domeinen. Deze verbinding wordt mede tot stand gebracht door in het erfgoedbeleid een relatie te leggen met recreatie en toerisme en kunst en cultuur. Daarnaast worden initiatieven die gericht zijn op het beleefbaar maken van archeologie en cultuurhistorie gestimuleerd en gefaciliteerd.

rood, groen en blauw

Door veel mensen wordt het begrip cultureel erfgoed geassocieerd met historische panden en beschermde dorpsgezichten, kortom met de gebouwde omgeving. Het begrip heeft echter ook betrekking op de cultuurhistorische waarden in het buitengebied en is daardoor nauw verbonden met de thema's natuur en water. Landschappen en landschapselementen hebben niet alleen een cultuurhistorische betekenis, maar vertegenwoordigen vaak ook ecologische waarden. Voorbeelden hiervan zijn de stinzenflora van de buitenplaatsen, de buitendijkse oeverlandjes langs de Vecht, de weidevogels van het veenweidegebied, de moerasvegetatie in de trekpaten van de Kievitsbuurt. De afwisseling van landschapstypen speelt ook een belangrijke rol op structuurniveau. Door een specifieke, op de bodem en waterhuishouding afgestemde inrichting, vormt menig historisch landschap een onderdeel van bijvoorbeeld Natura 2000-gebieden, de Ecologische Hoofdstructuur en ecologische verbindingzones. Ten aanzien van het thema water geldt, dat onze hedendaagse waterhuishouding in belangrijke mate wordt bepaald door landschappelijke ingrepen die in het verleden zijn gepleegd. Het stelsel van dijken, kades, weteringen en poldersloten in het veenweidegebied, de Vechtplassen, het Amsterdam-Rijnkanaal en de Vecht zijn onderdelen van een watersysteem met een rijke geschiedenis. Hetzelfde geldt voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De term cultuurlandschap valt samen met de thema's natuur en water, in zoverre dat de specifieke waarden en kenmerken van het 'groen' en het 'blauw' in belangrijke mate verbonden zijn met de ontginnings- en bewoningsgeschiedenis van het gebied. Integraal erfgoedbeleid impliceert dat bij opgaven op het terrein van natuur en water niet alleen rekening wordt gehouden met cultuurhistorische waarden, maar ook dat kennis over het cultuurlandschap wordt betrokken bij besluitvorming over nieuwe ingrepen. Anders gesteld, we kunnen veel leren van de wijze waarop de bewoners van onze streek hun leefomgeving vroeger hebben ingericht en beheerd.

Aanleiding

De aanleiding tot het opstellen van een beleidsnota cultureel erfgoed is tweeledig. Allereerst is op 29 januari 2013 door de gemeenteraad Stichtse Vecht de toekomstvisie *'Focus op morgen'* vastgesteld. De toekomstvisie vormt een afwegingskader voor nog te ontwikkelen deelvisies op verschillende beleidsterreinen, waaronder cultureel erfgoed. In *'Focus op morgen'* wordt onderstreept dat de gemeente inzet op behoud én ontwikkeling. Dit doel vormt ook de leidraad voor het toekomstig erfgoedbeleid.

Een tweede reden voor de gemeente Stichtse Vecht om een beleidsnota cultureel erfgoed op te stellen, vormen de landelijke ontwikkelingen op het terrein van cultureel erfgoed. Maatschappelijke trends en de introductie van nieuw rijksbeleid (MoMo) vragen om een herijking c.q. verbreding van het gemeentelijk beleid voor archeologie, cultuurhistorie en monumenten.

Focus op morgen - toekomstvisie gemeente Stichtse Vecht

In de toekomstvisie *'Focus op Morgen 2013 – 2040'* heeft de gemeenteraad een drietal kernkwaliteiten benoemd van onze gemeente:

1. Mensen
2. Gebied
3. Economische vitaliteit

Deze drie kernkwaliteiten spelen ook een belangrijke rol bij de omgang met ons cultureel erfgoed. De betrokkenheid van inwoners en bezoekers bij de historische omgeving is groot. Om het karakter van het gebied in stand te kunnen houden is de inzet en creativiteit van mensen nodig. Aan initiatieven die gericht zijn op het behoud van cultuurhistorische waarden en het versterken van de gebiedseigen identiteit dient ruimte te worden gegeven. Investeren in erfgoed is van groot belang voor de vitaliteit van onze gemeente. Erfgoed vormt namelijk een economische factor van betekenis: behalve de cultuurhistorische waarde die niet in geld is uit te drukken, draagt het erfgoed bij aan de gebruiks-, belevings- en marktwaarde van het gebied. Er ligt voor de gemeente een opgave om duurzaamheid en onderhoud te stimuleren, en gebruik en exploitatie van erfgoed te faciliteren.

landelijke ontwikkelingen

Op landelijk niveau hebben zich het afgelopen decennium ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed voltrokken, die aanleiding vormen om een eigentijds gemeentelijk erfgoedbeleid te ontwikkelen. De publieke belangstelling voor archeologie, cultuurhistorie en monumenten is sterk gegroeid. Dit heeft zich mede vertaald in een brede maatschappelijke waardering van cultureel erfgoed en een toegenomen (publiek) draagvlak voor instandhouding. Zeker in de laatste jaren is daarbij het besef ontstaan, dat cultureel erfgoed als drager van de identiteit niet alleen van sociaal-cultureel belang is, maar ook economische betekenis heeft als bouwsteen van het imago van een gebied. Dit heeft mede geleid tot extra aandacht voor duurzaam gebruik en herbestemming van cultureel erfgoed.

Deze veranderingen zijn mede achtergrond geweest voor nieuw rijksbeleid voor cultureel erfgoed. Dit beleid heeft zijn beslag gekregen in de Modernisering van de Monumentenzorg (MoMo), die gestoeld is op drie pijlers:

1. borging van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening;
2. krachtiger en eenvoudiger sectorale regelgeving;
3. het bevorderen van herbestemming.

Met de eerste pijler wordt ingezet op het bestemmingsplan als belangrijk instrument om cultuurhistorische waarden in een gebied te beschermen. Een goede ruimtelijke ordening betekent dat er een integrale afweging plaatsvindt van alle belangen die effect hebben op de kwaliteit van de ruimte. Cultuurhistorie is één van die belangen. Door aanpassing van het Besluit Ruimtelijke Ordening per 1 januari 2012 zijn gemeenten verplicht om bij het maken van bestemmingsplannen rekening te houden met aanwezige cultuurhistorische waarden. Dit nieuwe beleid vormt een belangrijke aanvulling op de sectorale bescherming van formeel aangewezen monumenten. Op deze manier is een meer gebiedsgerichte benadering mogelijk, die gericht is op het behoud en de versterking van de ruimtelijke kwaliteit van een bestemmingsplangebied, door te anticiperen op de voorkomende archeologische, historisch-geografische en historisch-(steden)bouwkundige waarden.

De sectorale regelgeving blijft gehandhaafd. Met de Modernisering van de Monumentenzorg is deze echter eenvoudiger en duidelijker geworden. Ook is de toegankelijkheid verbeterd, doordat het vergunningstelsel voor gebouwde (niet archeologische) rijksmonumenten, provinciale en gemeentelijke monumenten per 1 oktober 2010 onder het vergunningstelsel van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is gebracht. Bevordering van herbestemming, de derde pijler van deze vernieuwingslag, geschiedt door het ontwikkelen en verspreiden van kennis over herbestemming en het inhoudelijk, politiek en publiek agenderen van het onderwerp.

De reeks buitenplaatsen langs de Vecht is een unieke identiteitsdrager

Visie en missies

Deze kadernotitie vormt de opmaat naar een beleidsnota, waarin de gemeente Stichtse Vecht voor de periode 2014-2018 haar beleid formuleert op het terrein van cultureel erfgoed. Deze kadernotitie bevat een visie op hoofdlijnen met betrekking tot de richtingen en accenten die gekozen worden in het gemeentelijk erfgoedbeleid. Grondgedachte van de visie is, dat cultureel erfgoed een belangrijke bouwsteen vormt van de identiteit van de gemeente Stichtse Vecht. Het doel is om de bestaande identiteit te behouden en om voorwaarden te creëren om die identiteit in de toekomst op een duurzame manier te versterken en te benutten. Om erfgoed in stand te houden, te ontwikkelen en het draagvlak te bevorderen, heeft de gemeente Stichtse Vecht voor zichzelf de volgende missies geformuleerd:

karakter en koers

De gemeente Stichtse Vecht richt zich op de verrijking van de biografie van het landschap door nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen te enten op de gebiedskarakteristiek. Om te bepalen welke kernkwaliteiten bijzondere aandacht verdienen bij maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen is het van belang om te reflecteren op onze identiteit. Om een eigen koers te bepalen, die toegesneden is op de situatie en ambities van de gemeente Stichtse Vecht, is het essentieel om de verkenning van de gebiedskarakteristiek te verbinden met een analyse van de bestaande problematiek en de kansen die zich voordoen op het gebied van cultureel erfgoed. We zetten in op meer dan het uitvoeren van wettelijke taken en kiezen voor een koers waarin we ons unieke karakter versterken en tonen.

kennis is de basis

Een gedegen inventarisatie van ons cultureel erfgoed - waaronder zowel archeologische, historisch-geografische en historisch-(steden)bouwkundige waarden worden gerekend - is een nadrukkelijke voorwaarde voor een duurzaam en effectief gemeentelijk erfgoedbeleid. Een voordeel is dat een enorme schat aan informatie reeds te vinden is in boeken, rapportages, beleidsstukken en overige publicaties. Bovendien beschikken lokale erfgoedorganisaties over veel inhoudelijke kennis. Een nadeel is dat gegevens op dit moment verspreid aanwezig zijn. Daarnaast geldt dat over specifieke onderwerpen of gebieden veel bekend is, terwijl op andere vlakken kennislacunes bestaan. Om kennis en informatie over cultureel erfgoed op een adequate wijze in planprocessen in te brengen bestaat behoefte aan overzicht. Het verzamelen en toegankelijk maken van kennis middels een cultuurhistorische waardenkaart, is een vereiste om bij ruimtelijke opgaven in een vroeg stadium te signaleren met welke waarden rekening gehouden moet worden.

informatie delen

Voor de gemeente is een belangrijke rol weggelegd bij de advisering van monumenteneigenaren over onderhoud, restauratie, subsidie- en vergunningverlening (Monumentenloket). Aan monumenteneigenaren die een restauratie- of verbouwplan willen uitvoeren wordt begeleiding geboden bij de aanvraag van een omgevingsvergunning. Naast gebouwde monumenten wordt meer dan voorheen aandacht besteed aan archeologie en cultuurhistorie. De gemeente Stichtse Vecht informeert eigenaren, bijvoorbeeld over duurzaamheid en landschapsbeheer. Initiatiefnemers van ruimtelijke ingrepen dienen in een vroege planfase inzicht te krijgen in aanwezige of te verwachten waarden. Bovendien moet duidelijkheid geboden worden of een (aanvullend) archeologisch, cultuurhistorisch en/of bouwhistorisch onderzoek noodzakelijk is, welke eisen gesteld worden aan de omvang en diepgang van een dergelijk onderzoek en op welke wijze geconstateerde en verwachte waarden in het planproces meegenomen dienen te worden. Publicaties en moderne media zijn middelen om onderzoeksresultaten toegankelijk te maken voor een breed publiek.

stimuleren bewustwording en draagvlak

De eigen leefomgeving is rijk aan sporen die een verhaal over het verleden vertellen. Het vergroten van het cultuurhistorisch bewustzijn onder burgers is een belangrijke voorwaarde voor instandhouding van cultureel erfgoed. De gemeente wil haar inwoners trotser maken op het unieke karakter van Stichtse Vecht. Draagvlakverbreding kan bereikt worden door erfgoededucatie en voorlichting. Daarnaast valt een grote winst te behalen door eigenaren van monumenten, maar ook initiatiefnemer van ruimtelijke plannen te informeren, te adviseren en te inspireren. Een interactief planproces kan bewoners bekend maken met het erfgoed in hun eigen buurt en zo bijdragen aan bewustwording en draagvlak.

samenwerking

Om van elkaar te leren en gezamenlijk doelen te bereiken is het belangrijk om samenwerking te zoeken met omliggende gemeenten, de provincie Utrecht en regionale erfgoedinstanties. Een bijzondere rol is weggelegd voor lokale erfgoedorganisaties, die beschouwd worden als onmisbare vertegenwoordigers van het gebied. De Vechtplassenc commissie en Stichting 'Het Vechtsnoer' vormen in dit opzicht prominente gesprekspartners van de gemeente Stichtse Vecht. Binnen het erfgoeddomein zijn beide koepelorganisaties complementair, waarbij geldt dat Het Vechtsnoer zich voornamelijk richt op roerend en immaterieel erfgoed en de Vechtplassenc commissie op onroerend erfgoed. Ook plaatselijke bedrijven, woningcorporaties, projectontwikkelaars en architecten die hart hebben voor Stichtse Vecht, zijn waardevolle medespelers. Kennisuitwisseling, afstemming over regels en procedures, maar vooral ook het met elkaar van gedachte wisselen over ambities en concrete kansen, kan bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid in onze gemeente.

participatie

De gemeente is hoeder van het algemeen belang en oriënteert zich vanuit dat perspectief voortdurend op haar taken. De tendens van de laatste jaren is dat een groter beroep wordt gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van burgers, bedrijven en maatschappelijke instellingen. Deze verschuiving heeft ook gevolgen voor de rol van de gemeente op het beleidsterrein cultureel erfgoed. De nadruk komt meer te liggen op het regisseren, ondersteunen en faciliteren van ideeën die leven in de samenleving en die opbloeien door particulier initiatief. Inwoners en andere belanghebbenden zullen dan ook betrokken worden bij het tot uitvoering brengen van het erfgoedbeleid.

erfgoed en ruimtelijk ontwikkeling

Voor de integrale kwaliteit van ruimtelijke plannen en projecten is het van belang dat het aspect cultureel erfgoed in een vroeg stadium bij de planvorming wordt meegewogen. Sectorale regelgeving blijft van kracht (Monumentenwet 1988), echter cultureel erfgoed wordt voortaan primair in ruimtelijke ordeningsprocessen ingebed. Dit gebeurt door gebruik te maken van het instrumentarium van de ruimtelijke ordening (o.a. bestemmingsplan, beeldkwaliteitsplan, landschapsontwikkelingsplan). Bovendien zal cultureel erfgoed als belang worden betrokken bij integrale afwegingen over de leefomgeving middels het instrumentarium van de voorgenomen Omgevingswet. De gemeente ziet cultureel erfgoed daarbij behalve als randvoorwaarde, ook als inspiratiebron. Archeologie, cultuurlandschap en monumenten kunnen bij locatie- en gebiedsontwikkeling betekenis en meerwaarde geven aan de inrichting en het gebruik van plekken. Een goede landschappelijke en stedenbouwkundige inpassing van ruimtelijke plannen vereist ten alle tijden maatwerk.

integraal en gebiedsgericht werken

Conform de uitgangspunten van de Modernisering Monumentenzorg (MoMo) wordt het nieuwe erfgoedbeleid van de gemeente Stichtse Vecht integraal en gebiedsgericht vormgegeven. Het beleid voor monumenten, cultuurlandschap en archeologie wordt verder geïntegreerd. Een sterkere verbinding wordt gelegd tussen cultureel erfgoed en andere beleidsterreinen, waaronder ruimtelijke ordening, educatie en recreatie en toerisme. Bovendien wordt naast de bescherming van afzonderlijke monumenten meer aandacht besteed aan het behoud van de samenhang tussen cultuurhistorische elementen en structuren onderling, en hun relatie met de historisch-ruimtelijke context.

duurzaam gebruik

Erfgoed kan op verschillende manieren beschermd worden. Objecten kunnen aangewezen worden als beschermd rijks- of gemeentelijk monument. Ook bestaat de mogelijkheid om in bestemmingsplannen een bouw-, sloop- en aanlegvergunningstelsel te koppelen aan cultuurhistorische waarden.

Bescherming middels regels garandeert echter geen behoud. Allereerst zijn regulier onderhoud, landschapsbeheer en eventuele restauraties essentieel voor de instandhouding van cultureel erfgoed. Nog crucialer is dat cultureel erfgoed duurzaam gebruikt wordt. De regels moeten derhalve voldoende ruimte bieden om gebouwen en het landschap op een eigentijdse wijze te beheren en te exploiteren, zodanig dat het behoud van cultuurhistorische waarden financieel haalbaar blijft door het functioneel gebruik.

herbestemming

Herbestemming van cultureel erfgoed vraagt om creativiteit. De uitwerking blijft maatwerk, dat met de juiste uitgangspunten leidt tot passende oplossingen. De gemeente zal binnen de speelruimte van de regelgeving gebruik maken van mogelijkheden om herbestemming te faciliteren. Om instandhouding door duurzaam gebruik mogelijk te maken, kan (tijdelijke) exploitatie een optie zijn.

benutten economische waarde van erfgoed

De gemeente ziet cultureel erfgoed als een belangrijke economische factor. Cultureel erfgoed levert een positieve bijdrage aan het vestigingsklimaat en versterkt de aantrekkingskracht die onze gemeente heeft op bewoners, bedrijven en instellingen. Bovendien vormt erfgoed een pijler van het toeristisch en cultureel profiel. Erfgoed kan een belangrijke rol spelen in de promotie en marketing van de gemeente Stichtse Vecht. Koppeling van het erfgoedbeleid aan eigentijds cultuurbeleid, toeristisch-recreatief beleid en economisch beleid is een belangrijke voorwaarde om kansen te benutten. Het onderscheiden van erfgoedthema's en identiteitsdragers biedt aanknopingspunten om de identiteit van Stichtse Vecht als een herkenbaar product uit te dragen. Een consistente erfgoedstrategie is wenselijk om Stichtse Vecht op de kaart te zetten. Deze strategie kan ingebed worden in een bredere aanpak van city-marketing.

Intermezzo: waardering van erfgoed

Waarde is één van de kernbegrippen in de zorg voor erfgoed. Vanouds geschiedt de waardering van erfgoed vanuit een cultuurhistorisch perspectief. Op basis van wetenschappelijk-inhoudelijke criteria wordt daarbij de betekenis voor de geschiedschrijving door deskundigen bepaald (*intrinsieke waarde*). Aanvullend op deze traditionele waarderingmethodiek is vooral in het laatste decennium de aandacht gegroeid voor het perspectief van eigenaren, gebruikers, belanghebbenden en belangstellenden. De term *maatschappelijke waarde* wordt gebruikt om de betekenis aan te duiden die erfgoed heeft voor de samenleving. Deze betekenis wordt in de basis bepaald door persoonsgebonden waarderingen in het leven van alledag en hangt onder meer samen met de gebruikswaarde, belevingswaarde en/of levensbeschouwelijke waarde. Zeker de laatste jaren staat de vraag naar de *economische waarde* van cultureel erfgoed centraal: wat kost het en wat levert het op? Dit perspectief richt zich op het financiële effect, waarbij het onder meer gaat om de markt- of vastgoedwaarde van monumenten, alsmede om de betalingsbereidheid voor gebruik of beleving van cultureel erfgoed.

waarden in balans

Bij de omgang met cultureel erfgoed streeft de gemeente Stichtse Vecht naar een evenwichtige benadering van de intrinsieke waarde, maatschappelijke waarde en economische waarde. Het beleid richt zich op een balans tussen behoud en gebruik van cultureel erfgoed, zodanig dat zowel de kwaliteit van de leefomgeving en de economische vitaliteit er baat bij hebben. Balans wil ook zeggen dat recreatief en toeristisch gebruik niet ten koste gaan van het cultureel erfgoed, noch van de leefbaarheid van onze gemeente. Maar evenzeer dat regels voor instandhouding van cultureel erfgoed een duurzame economische exploitatie niet in de weg staan. Voor de praktijk betekent dit dat beslissingen over cultureel erfgoed genomen zullen worden op grond van kennis over de invloed die een project of maatregel heeft op de drie verschillende waarden.

Cultuurhistorisch onderzoek is een middel om de intrinsieke waarde van cultureel erfgoed op een objectieve wijze vast te stellen. Een instrument dat gehanteerd kan worden om het effect op maatschappelijke en economische waarden inzichtelijk te maken, is een maatschappelijke kosten baten analyse (MKBA). In een MKBA worden financiële en niet-financiële baten van een project of maatregel uitgedrukt in geld en afgezet tegen de kosten. De uitkomsten maken duidelijk of al dan niet sprake is van een maatschappelijk verantwoorde investering. Een nadeel van dit instrument is dat waarden zeer moeilijk één op één vergelijkbaar zijn en alternatieven niet zonder meer tegen elkaar kunnen worden afgewogen.

De gemeente Stichtse Vecht beschouwt de betrokkenheid van belanghebbenden en belangstellenden als een belangrijke voorwaarde om de intrinsieke, maatschappelijke en economische waarden van cultureel erfgoed in besluitvormingsprocessen op een evenwichtige manier tegen elkaar af te zetten. Een participatief proces garandeert niet alleen de inbreng van inhoudelijke kennis, ook worden op deze wijze gedachten, denkbeelden en gevoelens over de (potentiële) effecten van een project of maatregel met elkaar uitgewisseld.

Bijlage uitvoering

1 Aanpak

Het erfgoedbeleid van de gemeente Stichtse Vecht wordt uitgewerkt in de vorm van een beleidsnota cultureel erfgoed. Deze nota bestaat uit verschillende deelproducten, die gefaseerd tot stand gebracht worden. De volgende stappen worden onderscheiden:

stap 1 opstellen kadernotitie cultureel erfgoed

De kadernotitie bevat een visie op hoofdlijnen. Het gemeentelijk erfgoedbeleid zal binnen de opgestelde kaders uitgewerkt worden. De visie en missies zullen in de beleidsnota cultureel erfgoed overgenomen worden en verder worden ingevuld.

stap 2 opstellen inventarisatiedocument

Het inventarisatiedocument geeft een bondige beschrijving van de beleidscontext van het nieuwe gemeentelijk erfgoedbeleid en bevat een opsomming van bestaande datasets en informatiebronnen over cultureel erfgoed in de gemeente Stichtse Vecht, die in latere fasen gehanteerd zullen worden.

Ter voorbereiding op het opstellen van een cultuurhistorische waardenkaart (stap 3) wordt verkend met welke randvoorwaarden rekening gehouden dient te worden bij het digitaliseren, beheren en toegankelijk maken van gegevens over cultureel erfgoed middels een geografisch informatie systeem (GIS). In deze fase wordt besloten op welke wijze deze gegevens voor de interne organisatie worden ontsloten en welke middelen ingezet zullen worden om informatie op een publieksvriendelijke manier te presenteren, bijvoorbeeld door het plaatsen van een digitaal raadpleegbare kaart op de gemeentelijke website. Bovendien wordt bepaald welke criteria bij het opstellen van de cultuurhistorische beleidsadvieskaart gehanteerd worden voor de waardering van geïnventariseerde gebieden, structuren en objecten.

Op grond van intern en extern overleg zal in deze fase tevens een analyse worden opgesteld van knelpunten, behoeften en kansen. Deze analyse wordt verbonden met een reflectie op de eigen identiteit van de gemeente Stichtse Vecht. Door deze analyse ontstaat een onderlegger voor de keuzes die bij de inhoudelijke uitwerking van het erfgoedbeleid (stap 4) gemaakt zullen worden.

stap 3 opstellen cultuurhistorische waarden- en beleidsadvieskaart

Een belangrijk deelproduct van de beleidsnota is de cultuurhistorische waardenkaart. Deze inventarisatiekaart biedt een actueel overzicht van cultuurhistorisch waardevolle objecten en structuren die daadwerkelijk nog in het landschap en de dorpen aanwezig zijn. Op de kaart worden ook gebieden met bijzondere ensemblewaarden weergegeven. Uitgangspunt is dat een digitaal raadpleegbare kaart wordt vervaardigd, die toegankelijk gemaakt zal worden voor een breed publiek. Door middel van een beleidsadvieskaart worden keuzes gemaakt. Aan gebieden, structuren en objecten die op de cultuurhistorische waardenkaart zijn opgenomen, worden beleidsregels gekoppeld. Deze beleidsregels kunnen bijvoorbeeld aangeven in welke gevallen een aanvullend cultuurhistorisch of bouwhistorisch onderzoek verplicht is, en welke diepgang een dergelijk onderzoek moet hebben.

De cultuurhistorische waarden- en beleidsadvieskaart is een beleidsinstrument dat tot doel heeft om:

- cultuurhistorische waarden te lokaliseren en in beeld te brengen, zowel op structuur- als objectniveau;
- aanwezige en te verwachten waarden op het terrein van historische geografie, historisch bouwkunst, historische stedenbouw en historisch groen op een overzichtelijke manier samen te brengen, zodat deze waarden op een integrale wijze vertaald kunnen worden in ruimtelijke (beleids)plannen en projecten.
- efficiënter en effectiever te voldoen aan de wettelijke verplichting die de gemeente heeft om cultuurhistorie als belang mee te wegen in de ruimtelijke ordening. Door voorafgaand aan ruimtelijke ingrepen inzichtelijk te hebben met welke cultuurhistorische waarden rekening gehouden dient te worden, bespaart de gemeente Stichtse Vecht (financiële) middelen en tijd;
- als inspiratiebron te dienen voor ruimtelijke visies, beleidsplannen en projecten;

- aanknopingspunten te bieden voor plannen en projecten op andere beleidsterreinen, zoals recreatie en toerisme, educatie, kunst en cultuur;
- als onderlegger te dienen voor de verdere ontwikkeling van het erfgoedbeleid. De kaart vormt een communicatiemiddel en maakt het mogelijk om op basis van een overzichtelijke presentatie van de aanwezige cultuurhistorische waarden van gedachte te wisselen over kwaliteiten, prioriteiten, kansen en keuzes;
- cultuurhistorie toegankelijk en begrijpelijk te maken voor een breed publiek. De kaart biedt mogelijkheden om verhalen over historische ontwikkelingen en gebeurtenissen samen te vatten in één beeld;

stap 4 actualiseren archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart

In 2010 is het vigerend archeologiebeleid door de gemeenteraad vastgesteld. De komende jaren zal het archeologiebeleid geëvalueerd en geactualiseerd worden. Daarbij worden onder meer nieuwe vindplaatsen aan de archeologische verwachtingskaart toegevoegd. Toetsing van deze vindplaatsen aan de archeologische verwachtingskaart kan aanleiding vormen om de verwachtingswaarde in bepaalde gebieden naar beneden of naar boven bij te stellen. Detaillering van de archeologische verwachtingskaart is ook mogelijk op grond van nieuwe inzichten en (presentatie)technieken.

stap 5 opstellen beleidsnota cultureel erfgoed

In de beleidsnota cultureel erfgoed wordt vastgelegd wat de komende jaren op het beleidsterrein van cultureel erfgoed wettelijk verplicht, noodzakelijk en wenselijk is. De visie en missies uit de kadernotitie worden uitgewerkt naar concrete beleidsregels, beleidsinstrumenten en een uitvoeringsprogramma. Aandacht zal onder meer besteed worden aan thema's als instandhouding, beheer, restauratie, samenwerking en draagvlakverbreding. De archeologische en cultuurhistorische kaarten zullen een onderdeel vormen van de beleidsnota cultureel erfgoed. Bovendien zal in de beleidsnota verwezen worden naar bestaande beleidsstukken, zoals de Erfgoedverordening en de Buitenplaatsenvisie.

stap 6 evaluatie en actualisering

Periodiek zal het opgestelde erfgoedbeleid worden geëvalueerd en geactualiseerd. Uitgegaan wordt van een beleidscyclus van vijf jaar.

ruimtelijke samenhang: bij de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie werd het eeuwenoude watersysteem als basis gebruikt

2 Proces

planning

Het nieuwe erfgoedbeleid van de gemeente Stichtse Vecht zal de komende vier jaar stapsgewijs ontwikkeld worden, conform de fasering die in de voorgaande paragraaf is weergegeven. Voor sommige onderdelen zal wellicht een langere periode benodigd zijn. Dit is mede afhankelijk van het ambitieniveau, de ambtelijke bezetting en de inschakeling van externe deskundigheid.

Het erfgoedbeleid zal periodiek geëvalueerd en geactualiseerd worden. De cultuurhistorische waardenkaart wordt in een gemeentelijk GIS-systeem opgezet. Dit biedt de mogelijkheid om de kaart actueel te houden en verder uit te bouwen. Uitgangspunt is dat het GIS-databestand jaarlijks wordt aangevuld met nieuwe gegevens en inzichten die tijdens archeologische en/of cultuurhistorische verkenningen en onderzoeken worden verworven.

externe communicatie

Om keuzes ten aanzien van de omgang met erfgoed af te stemmen op de situatie in de gemeente Stichtse Vecht, zal de beleidsnota cultureel erfgoed worden opgesteld op basis van gesprekken en bijeenkomsten met externe experts, het maatschappelijk middenveld (zoals lokale erfgoedorganisaties), bewoners en andere betrokkenen. Hun kennis en ervaring is van onschatbare waarde voor een gebiedseigen en integrale erfgoednota.

Een klankbordgroep is in het leven geroepen om het proces van totstandkoming te begeleiden. Op 14 november 2013 heeft een eerste overleg met de leden van de klankbordgroep plaatsgevonden. Tijdens het overleg is van gedachte gewisseld over de visie en missies van het gemeentelijk erfgoedbeleid. Het verslag van deze bijeenkomst is als bijlage aan deze kadernotitie toegevoegd. De resultaten van dit overleg zijn in deze kadernotitie verwerkt. Ook in het vervolgproces van het op te stellen beleid wordt de klankbordgroep geraadpleegd. Voor het aan de orde zijnde onderdeel worden gericht personen en organisaties aangehaakt met specifieke kennis en inbreng voor dat onderwerp. Hierbij wordt niet uitsluitend gekeken naar instandhoudingsorganisaties, maar het zullen ook personen en organisaties betreffen die gericht zijn op ontwikkeling van het cultureel erfgoed en creatief kunnen meedenken in de visievorming.

interne organisatie en coördinatie

De doorwerking van het gemeentelijk erfgoedbeleid vraagt om inbedding in de bestuurlijke en ambtelijke organisatie. Het proces van totstandkoming van het nieuwe erfgoedbeleid dient dan ook mede gericht te zijn op het vergroten van het bewustzijn over het gemeentelijk belang van cultuurhistorische waarden, alsook over de mogelijkheden en kansen die cultureel erfgoed biedt voor de gemeente Stichtse Vecht. Dit vraagt om een goede interne organisatie, coördinatie en onderlinge afstemming met andere teams en afdelingen. Om synergie teweeg te brengen dient het nieuwe erfgoedbeleid aan te sluiten bij de doelstellingen en ambities van andere gemeentelijke beleidsvisies en -plannen, zoals 'Focus op morgen', de Duurzaamheidsvisie, de Buitenplaatsensvisie en de Economische visie. Interne organisatie en coördinatie zijn evenzeer relevant bij de implementatie, uitvoering en toekomstige ontwikkeling (evaluatie en actualisering) van het gemeentelijk erfgoedbeleid.

Om het proces van totstandkoming van het gemeentelijk erfgoedbeleid effectief in te richten, wordt binnen de gemeentelijke organisatie in beginsel één persoon (projectleider) belast met de interne organisatie en coördinatie. Een stuurgroep en projectgroep worden geformeerd om het project intern te begeleiden.

Stuurgroep: - projectleider;
 - teamleider Economische Ontwikkeling;
 - wethouder Monumentenzorg;
 - wethouder Ruimtelijke Ontwikkeling.

Projectgroep: - projectleider;

Afdeling Ontwikkeling

- beleidsadviseur(s) monumenten, archeologie en cultuurhistorie;
- beleidsadviseur ruimtelijke ontwikkeling;
- beleidsadviseur groen en landschap;
- beleidsadviseur recreatie en toerisme;
- beleidsadviseur kunst en cultuur.

Afdeling Vergunningverlening en Handhaving

- Wabo-regisseur;

Afdeling Wijken en Kernen

- gebiedsregisseur – agendalid;

Afdeling Interne dienstverlening

- beleidsadviseur communicatie;
- medewerker I&A (i.v.m. aanleveren en koppelen GIS-data).

financieel kader

De kosten voor de ontwikkeling van het nieuwe erfgoedbeleid van de gemeente Stichtse Vecht zijn op dit moment nog niet bekend. In de volgende collegeperioden dient geld beschikbaar gesteld te worden om aan de beleidsnota cultureel erfgoed uitvoering te kunnen geven. De projectbegroting zal mede afhankelijk zijn van het ambitieniveau, dat in de volgende collegeperioden bepaald zal worden. Bovendien wordt de financiële behoefte bepaald door de ambtelijke bezetting en de inschakeling van externe deskundigheid.

bestuurlijk kader

Deze kadernotitie wordt ter vaststelling voorgelegd aan de raad. Met een raadsbesluit wordt een visie op hoofdlijnen vastgelegd die de grondslag vormt voor het toekomstig erfgoedbeleid van de gemeente Stichtse Vecht. Tevens wordt bepaald welke globale stappen gezet zullen worden om een beleidsnota cultureel erfgoed tot stand te brengen en welke partijen in beginsel betrokken worden bij dit proces. Met vaststelling van deze notitie worden door de gemeenteraad de kaders voorgeschreven waarbinnen het college van burgemeester en wethouders de beleidsnota cultureel erfgoed uit zal werken. Op twee momenten in het totstandkomingsproces wordt het nieuwe erfgoedbeleid ter vaststelling voorgelegd aan de gemeenteraad: aan het einde van stap 3 (cultuurhistorische waardenkaart) en aan het einde van stap 5 (beleidsnota cultureel erfgoed, inclusief geactualiseerde archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart).

Bijlage verslag klankbordgroep

Verslag startoverleg klankbordgroep erfgoedbeleid

Plaats: Buitenplaats Goudestein (Maarssen)

Datum: 14 november 2013

genodigden startoverleg

- Historische Kring Breukelen
- Historische Kring Loenen
- Historische Kring Maarssen
- Oudheidkundig genootschap Niftarlake
- Vechtplassencommissie
- Naerdincklant, archeologie Gooi- en Vechtstreek
- Welstand en Monumenten Midden Nederland
- Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Vereniging particuliere historische buitenplaatsen
- Natuurgroep Kockengen
- Stichting Behoud Veenweidegebied
- Utrechts particulier grondbezit

doel startoverleg

Het startoverleg was bedoeld als een eerste kennismaking. Vanuit de gemeente is een toelichting gegeven waarom een beleidsnota cultureel erfgoed opgesteld dient te worden. Met de leden van de klankbordgroep is van gedachten gewisseld over de kaders waarbinnen het gemeentelijk erfgoedbeleid uitgewerkt zal worden.

presentatie

Tijdens het startoverleg van de klankbordgroep is door de gemeente Stichtse Vecht een presentatie verzorgd. Ingegaan is op de aanleiding en de missie van het te ontwikkelen erfgoedbeleid. Daarnaast is het begrip cultureel erfgoed toegelicht en is de karakteristiek van de gemeente Stichtse Vecht in het kort geschetst. Tot slot is aan bod gekomen welke wettelijke taken de gemeente heeft en welke instrumenten de gemeente ter beschikking staan om uitvoering te geven aan wettelijke en niet-wettelijke taken op het beleidsterrein cultureel erfgoed.

terugkoppeling vanuit de klankbordgroep

De leden van de klankbordgroep hebben naar aanleiding van de presentatie een eerste reactie gegeven. Na de bijeenkomst is tevens een conceptversie van de kaders voorgelegd aan de klankbordgroep. De terugkoppeling vanuit de klankbordgroep wordt gebruikt bij het opstellen van een kadernotitie cultureel erfgoed. Op verzoek van de klankbordgroep zal in de kadernotitie onder meer expliciet aandacht besteed worden aan het cultuurlandschap. Dit sluit aan bij recente landelijke ontwikkelingen in het erfgoedbeleid, waarbij geldt dat het domein historische geografie bezig is met een inhaalslag ten opzichte van archeologie en monumentenzorg. Een ander voorbeeld heeft betrekking op de specifieke kenmerken van de voorkomende landschapstypen. Door de klankbordgroep is de wens geuit om de gebiedseigen karakteristiek voortaan bij ruimtelijke ontwikkelingen sterker als uitgangspunt te nemen. Dit punt zal in de kadernotitie worden verwerkt. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor de aandacht die door de klankbordgroep is gevraagd voor de rol van Stichting 'Het Vechtsnoer' en andere organisaties bij de totstandkoming van het erfgoedbeleid. De kadernotitie die thans wordt opgesteld is de eerste stap in een proces. Een deel van de reacties van de klankbordgroep zal dan ook in een latere fase alsnog verwerkt worden in de beleidsnota cultureel erfgoed. Sommige punten zullen bijvoorbeeld opgenomen worden als beleidvoornemen c.q. -richtlijn. Bovendien worden opmerkingen die betrekking hebben op het voorkomen van bijzondere cultuurhistorische elementen – zoals pestbosjes, dakpanbeschoeiingen en historische verkavelingspatronen – en thema's verwerkt bij het vervaardigen van de cultuurhistorische waardenkaart.